

Måla med
svart eller
vitt men
aldrig med
grått

Michel Riddez

BERÄTTANDE OCH STRUKTUR

”Alla dramer har en konflikt, utan konflikt, har du ingen handling, och utan handling har du ingen rollkaraktär, och utan rollkaraktär har du ingen historia, och utan historia har du inget filmmanus.

Syd Field ur ”The screenwriter’s workbook”;
DeltaTrade Paperback revised edition/2006

Vi kan enkelt byta ut den sista meningen i Syd Fields citat med; utan historia, har du inget föredrag.

HJÄLTAR

Du är protagonisten.

För protagonisten uppstår tidigt i handlingen ett dilemma. En situation där ett beslut måste tas, och båda alternativen som står till buds är lika oacceptabla.* Två lika smärtsamma val — två lika omöjliga alternativ. Inför detta uppstår en kris som så småningom i pjäsens slut når sin upplösning.

Du som föredragshållare är involverad i ett inre drama. Ett drama där du är protagonisten. Den antagonistiska kraften skulle exempelvis här kunna vara din inre motståndare, som manifesteras i nervositet, eller en känsla av ofullkomlighet och osäkerhet. Den antagonistiska kraften skulle även kunna vara yttre omständigheter; en lokal med dålig akustik, teknik som krånglar, åhörare som plötsligt reser sig och går iväg, någon som gäspar eller sitter nedsjunken i sin laptop. Den antagonistiska kraften skulle även kunna utgöra tvivelaktiga idéer om dig själv. Kanske anser du dig inte vara tillräckligt rolig, smart, spännande och karismatisk. Den största antagonisten brukar faktiskt vara vår egen

*Kitchen Jeff Kitchen Jeff ur "Kindle Cloud reader Writing a Great Movie Key tools for successful screenwriting" Bistro Publishing Company TM copyright 2006

SLÄNGA IN EN HANDGRANAT I ETT TIDIGT SKEDE

I sitt tal "Why domestic violence victims don't leave"^{**} inleder **Leslie Morgan Steiner**; "jag är ingen psykolog, socialarbetare eller expert på kvinnomisshandel, jag är bara en kvinna med en historia att berätta." Sedan berättar hon med ett leende om det stora A hon en gång levde i, om den 22 åring hon en gång var som just gått ut college på Harvard, flyttat till New York, för hennes första jobb som redaktör och författare för en tidning. Hon hade fått sin första egna lägenhet, sitt första American-express kort, och hon hade en stor hemlighet.

Hennes hemlighet var; (här tar hon upp en revolver ur en liten handväska) att hon levde med en laddad pistol mot sitt huvud, hållen av den man som hon trodde var sin själsfrände och tvillingsjäl. Efter denna inledning, och brutala B, har hon publiken i ett järngrepp. Hon utmanar deras bild av offer för kvinnomisshandel, genom att belysa frågan vi alla ställer oss; Varför går hon inte ifrån honom?

Stacey Kramer inleder sitt tal "The best gift I ever survived", med följande ord:

Tänk er en gåva. Jag skulle vilja att ni skapar en bild av denna i ert huvud. Den är inte så stor, ungefär i samma storlek som en golfboll. Så se framför er hur den ser ut helt inslagen. Men innan jag visar er vad som finns inuti, så kan jag berätta att den kommer att

åstadkomma fantastiska saker för dig. Den kommer att få hela din familj att komma samman. Du kommer att känna dig älskad och uppskattad som aldrig tidigare, och du kommer att återknyta kontakten med vänner och bekanta du inte träffat på flera år. Du kommer att bli översållad med dyrkan och beundran. Den kommer att ge dig en ny syn på vad som är viktigast i ditt liv.

Kramer fortsätter att hålla på hanen när hon ställer frågan till publiken; ”var kan man få tag på den? Kan man beställa den på Amazon? Har den en Apple logga, är det lång kötid?” Därefter visar hon en ny bild, ett foto av en liten plastpåse med ett analysvar på, och avslöjar sedan påsens innehåll. Därefter visar hon en röntgenbild på en tumör stor som en golfboll, och ärret på hennes rakade huvud då läkaren opererat bort den.

Visserligen dröjer Kramer en bra bit in på talet innan hon avslöjar innehållet, men hon sätter upp en spänning omedelbart genom att ge oss en gåta, som efter en stund blir upplöst i sin totala motpol. Båda ovanstående tal exemplifierar A-B-A form. De öppnar med en väldig stort A. Steiner använder sig av rekvisita, en revolver hon tar upp ur sin handväska, vilket bidrar till en avsevärt starkare effekt än om hon bara hade nämnt den, eller visat den på en bild. Kramer visar slides, bilder utan text som understödjer den extrema kontrast hon bygger sitt tal på. Båda är lyckade exempel på effekten av rekvisita och noga utvalda bilder.

efter att fotografera i hela sitt liv, vädjar han om hjälp av dessa kvinnor som ett litet barn. De öppnar sina pälsar för honom från två håll, omfamnar honom och börjar sjunga. Jimmy vill säga att genom att vara sårbar kan man förena sig med människor och kommunicera med dem var på jordklotet man än befinner sig. Förbi lager på lager av kulturella skillnader och värderingar.

**“Doubt requires more courage
than conviction does, and more
energy; because conviction is a
resting place and doubt is infinite
– it is a passionate exercise.”**

Shanley John Patrick "Doubt s". vii-x Theatre Communications Group Inc. New York 2005

EGNA ERFARENHETER AV SKÅDESPELERI

Jag spelade under period en enmansföreställning, en monolog på 50 minuter där publiken endast hade min rollkaraktär att fokusera på.

Att förbereda mig för denna föreställning var lite speciellt, jag hade ju inga kollegor med mig på scen denna gång, allt var fokuserat på mig. Vissa dagar var jag väldigt inspirerad och andra inte alls. Så är det ju för alla skådespelare och konstnärer. Men då om någon gång lärde jag mig att bejaka även de oinspirerade dagarna och framförallt minuterna innan jag klev upp på scenen. Jag blev intresserad av mitt utgångsläge när jag var som allra mest oinspirerad och trött, försökte inte ändra något av mina inre omständigheter, försökte inte manipulera fram energi eller inspiration utan startade just där, i min totala brist på inspiration i det ögonblick jag antrade scenen. Jag är övertygad om att det var just detta förhållningssätt som utgjorde förutsättningen för fullkomlig samhörighet med publiken. Den blev autentisk och jag var fullständigt närvarande i mig själv och i rummet. Det var som att träffa den blå rutan på språngbrädan där man får mest studs för att komma över plinten. Mitt ärliga verkliga utgångsläge gav mig bäst studs.

Det kan låta lite paradoxalt att jag i denna bok pratar om att ”scanna av” mitt privata tillstånd, samtidigt

som jag ber talaren att avstå från att vara självfokuserad. Men genom att först uppmärksamma mitt privata tillstånd, kan jag sedan fokusera på det jag ska göra, låta tillståndet vara där mer som en tillgång och inte som ett hinder.

KONTROLL?

Det finns inga garantier. Hur mycket en skådespelare än förbereder sig för en scen på teatern, eller en tagning på en filminspelning, finns det inte några garantier heller. Den amerikanske skådespelaren **Willem Dafoe*** säger att han gör det bästa arbetet när han är lite ur balans för att det ytliga förvinner och han blir mer flexibel. En annan amerikansk skådespelare, **Jeff Bridges** sa i en intervju på Actor's studio att just när det är dags för tagning, lämnade han resten i Guds händer, och så hoppade han. Oavsett i vems händer vi lämnar våra öden, så får vi riktig auktoritet som talare, den dagen vi vågar överlämna oss till det okända, den dag vi till och med uppskattar kittlingen med att någonting finns kvar som är ovisst.

Flera av mina kursdeltagare har efteråt sagt att en av de stora insikterna de fått med sig, är att kunna stå på scenen och bara vara tyst, och samtidigt ha kvar kontakten med publiken. De har kunnat stå där och

PRIVAT ELLER PERSONLIG?

En sak är viktig, och nu citerar jag min gamla rektor **Frantisek Veres** från scenskolan i Göteborg på 80-talet; *No excuses!* Be aldrig om ursäkt innan du börjar, mitt i, eller när du avslutat ett scenframträdande. Det är helt ointressant för en publik. Du blir *privat*. Att vara personlig är någonting helt annat.

Personliga historier är utvalda och direkt kopplade till ett större budskap som föreläsaren vill dela med sig av och som svarar på frågan; Varför berättar jag denna personliga historia?

Fråga dig själv; hur kan *jag* relatera till det jag ska berätta? Då är det lättare för publiken att relatera till den också. Under alla de år som jag haft mina kurser i Presentationsteknik har jag hört otaliga personliga historier från människor. Då de får uppgiften av mig har de många gånger tvivlat på att de har några spännande historier att berätta överhuvudtaget.

Vi behöver inte ha varit med om tragedier eller katastrofer för att ha något att berätta. Vi har massor av historier som går från A-B i våra vardagsliv. Och ibland har vi historier som är värda att berätta från barndomen, eller från våra ungdomsår. Egentligen får jag många uppslag till historier att göra filmmanus av varje gång jag har en kurs.

Det slår mig också hur intressant det är att höra på dessa människor, som återupplever sina historier med oss och ibland själva blir känslomässigt gripna igen av händelser som inträffat i deras liv långt bak i tiden. På något sätt är det som de bra historierna sköter sig själva.

Det är synd att många människor som i alla fall har till yrke att inspirera människor kring olika idéer, nämligen politiker, är några av de mest opersonliga talarna vi hör. Det är som om de är så upptagna av att inte falla ur en ram och förlora röster, att de slipar bort allt personligt. De får inte tvivla, diskussioner har ersatts med debatter och kommunikation har blivit tävlingar i åsikter. Ofta kommer intressanta personligheter tillbaka när de pensionerats från politiken och uppträder i egen person. 2014 gick en serie samtals-program på Sveriges Television som kallades ”Runda bordet”. Fem deltagare runt ett bord från skilda yrken och kompetensområden delade med sig av sina erfarenheter, insikter och funderingar kring ett gemensamt ämne. Ingen programledare, alla fick prata till punkt nyfikna på varandras infallsvinklar istället för att vinna argumentationer. Ett otänkbart scenario hade varit att se deltagare med partipolitiska agendor föra sådana intressanta samtal där de också hade utrymme att vara personliga.

Ordet *forskare* kanske hos många betraktas som synonymt med tråkiga föredrag, diagram och statistik.

person som är mycket upptagen vid att inte avslöja vem hen är. Någon som lägger all energi på att förhålla sig återhållsamt mot sin publik, snarare än att dela med sig — av sig själv. Där ligger skillnaden mellan privat och personlig. Att tala offentligt är en naturlig förlängning av vår egen personlighet och genuinitet.

FILMKAMERA?

Det finns kurser i retorik som använder filmkameror som en del av lärandet. Detta är något jag är skeptisk emot. Teater-ensembler skulle aldrig filma sina repetitioner eller föreställningar. Skådespelarna skulle gå från att fokusera på själva berättelsen — till att självkritiskt granska sina privata uttryck, gester, rörelser, repliker. Om du för ett ögonblick tänker på hur du ser ut — rikta istället strålkastarljuset mot din berättelse och de som får ta del av den. Hur ser *de* ut? Hur tar *de* emot det jag förmedlar?

Visst finns det saker man kan påpeka, om någon står med armarna i kors eller rör sig alldeles vansinnigt mycket men det beror i så fall oftast på att personen är just fokuserad på sig själv snarare än på föredraget. Med ganska små ”regianvisningar” går ett kroppspråk som distraherar att korrigera, men blir snart en *ickefråga* när engagemanget för texten och berättelsen tar över.

NÄRVARO

”Det låg en så stark stämning av sanning i den här scenen eftersom den var omedveten det fanns inget manus och inget sceneri och ingen regi och kameran var mina ögon. Det var ett sådant ögonblick som inte kan glömmas, fem sex sekunder som aldrig skulle förloras i tiden.

*Man såg andra aktörer, i filmer eller på foton, som när deras tur kom att visa sig en kort stund valde någonting annat, ett leende, en hand som strök upp håret, en blinkning, bara därför att de trodde att de själva inte räckte till, de kunde ha visat sitt ansikte lugnt, allvarligt eller sorgset, alldeles stilla, men de vågade inte, man själv var inte nog. Man lär sig gärna förväxlas. Lagom blyg, lagom rädd, lagom rädd att göra sig löjlig, lagom vänlig, lagom osäker. (och han fortsätter senare) ”man låtsades återgiva, låtsades ställa fram saker, man gör en liten min, blinkar med ena ögat, låter sig förväxlas, för att härda ut, och ingen frågar vad det är man måste härda ut och varför man måste det. Eller är det sig själv man skäms för-alltid?”**

Beppe Wolgers uppmärksammar här en ung kvinna, omedveten om att hon är iakttagen, och gör en jämförelse med film-aktörer. Vi skulle lika gärna kunna göra jämförelsen mellan en talare och hens åhörare. Han beskriver en kvinna som till synes inte bryr sig om några bedömningar, varken från sig själv eller sin omvärld. Vi tror gärna att vi behöver regissera och

HUR HITTAR VI ÄMNEN SOM KAN BLI TAL?

En del pratar om att hitta sitt engagemang som finns någonstans, ännu dolt, och bara väntar på att bli upptäckt. Jag tror inte det handlar om någonting som redan finns gömt och oförlöst och väntar på att vi letar upp det. Jag tror snarare att det är något vi kan hitta på när som helst och sedan synliggöra. Kanske det underlättar om vi är nyfikna. Koreografen **Tharp** kallar den process då vi letar efter idéer för *Scratching* i sin bok ”The Creative Habit”. Där beskriver hon hur bra idéer får igång henne snarare än stänger av henne.

**”Den goda idén genererar fler idéer och de blir
bättre en efter en. En dålig idé stänger dörrar
istället för att öppna dem, men... linjen
mellan goda idéer och
dåliga är hårfin.***

(författarens översättning) Tharp *The Creative Habit* s. 96.

*Tharp Twyla, *”The Creative Habit”*, Simon & Schuster Paperbacks 2003

Vad kan vi som professionella kommunikatörer lära oss av konstnärligt arbete då dagens tekniska utveckling ständigt utmanar den enskilda individens förmåga att beröra sin publik?

Denna bok handlar om framgångsrik kommunikation, om att lyckas skapa ett personligt avtryck i ett offentligt sammanhang. Hur förmedlar vi våra visioner, värderingar, insikter, idéer, och vår kunskap på ett sätt som berör?

Detta är inte ännu en bok i klassisk retorik. Jag utgår från diverse konstnärliga discipliner för att förklara hur du skapar dynamiska och underhållande presentationer.

Michel Riddez har över 30 års erfarenhet som skådespelare på landets olika scener och inom film och TV. Han har många års erfarenhet av att undervisa skådespelare. Hans unika kurser och föredrag i presentationsteknik har varit mycket populära och uppskattade genom åren, då deltagarna får träning i att strukturellt bygga upp en berättelse och förhålla sig autentiskt till sin publik.

Mer information om kurser och utbildningar går att finna på www.riddezkonsultation.se

ISBN 978-91-87523-46-5

9 789187 523465 >

 VISTO
FÖRLAG

www.vistoforlag.se